Abdülmuttalib'i amcası yetiştirdi ve ölümüne yakın bir zamanda, "Babanın yerine sen lâyıksın" diyerek kabile reisliği görevini ona devretti. Reisliği döneminde gördüğü bir rüya üzerine, Cürhümlüler'in Mekke'yi terkederken kapattıkları zemzem kuyusunun yerini buldu. Kâbe civarındaki bu kuyuyu, Kureyş'in karşı koymasına rağmen özel mülkiyetine geçirdi ve böylece hacılara su dağıtma (**sikâye***) elde etti. Bu sırada Hâris'ten başka çocuğu olmadığı için baskılar karşısında kendisini savunmakta güçlük çekiyordu. Bu sebeple, on oğlu olduğu takdirde birisini kurban edeceğine dair adakta bulundu. Daha sonra beş hanımından on oğlu dünyaya geldi ve gördüğü bir rüya üzerine adağını yerine getirmek istedi. Kurban adayını belirlemek maksadıyla oğulları arasında çektirdiği kura Hz. Peygamber'in babası Abdullah'a çıktı. Ancak Abdullah'ın yerine yine kura usulüyle belirlenen yüz deveyi kurban etti (bk. ABDULLAH).

Abdülmuttalib üstün karakterli, inançlı, iyi kalpli, bir insan, âdil bir reisti. Ömrünün sonuna doğru puta tapmayı terketmiş, içkiyi bırakmış, Kâbe'nin çıplak olarak tavaf edilmesini yasaklamıştır. Allah'ın varlığına, ceza ve mükâfat yeri olarak âhiretin mevcudiyetine inanmış, zaman zaman Hira mağarasına çekilip ibadetle meşgul olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilen Fil Vak'ası'nda (bk. el-Fîl 105/1-5), Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ile müzakerelerde bulunmuş ve Kâbe'yi sahibinin mutlaka koruyacağını ona hatırlatmıştı.

Abdülmuttalib sağlığında torunu Muhammed'e gereken ihtimamı gösterdi; kendisinden sonra da bakımını oğlu Ebû Tâlib'e vasiyet etti. Yaygın olan rivayete göre seksen iki yaşında Mekke'de öldü ve Cennetü'l-Muallâ'daki (Hacûn Kabristanı) büyük dedesi Kusayy'ın mezarı yanına defnedildi. Ölümü münasebetiyle Mekke halkı matem tuttu; dükkânlar günlerce kapalı kaldı, hakkında mersiyeler söylendi. İslâm âlimleri, fetret döneminde yaşayan Abdülmuttalib'in tevhid inancına sahip bir kişi olduğunu kaydederler ve âhirette kurtuluşa ereceği ümidini taşırlar (bk. FETRET).

Hâşim'in nesli yalnız Abdülmuttalib'le devam ettiği için onun vefatıyla Hâşimoğulları'nın nüfuz ve kudreti zaafa uğradı. Ümeyyeoğulları, kısa bir süre de olsa Hâşimoğulları'na üstünlük sağladılar. Bu sebeple Harb b. Ümeyye Abdülmuttalib'in yerine geçti ve Kâbe'ye ait görevlerden sadece sikâye Abdülmuttalib'in oğullarından Abbas'a kaldı.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, I, 50, 51, 56 vd., 112, 117, 145, 150, 160-163, 177, 178, 179, 183, 189; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 25, 81 vd., 117-119; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (nşr. Muhammed İsmâil es-Sâvî), Kahire 1353/1935 → Beyrut 1390/1970, s. 33; Ya'kūbî, *Târîḫ* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1883 → Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), I, 246 vd.; Taberî, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 246-251; İbn Saîd el-Endelüsî, *Neşvetü'ṭ-ṭarab fî târîḫi câhiliyyeti'l-ʿArab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, I, 330-333; İbn Hacer, *el-İṣâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, V, 250-251; Diyârbekrî, *Târîḫu'l-ḫamîs*, Kahire 1283 → Beyrut, ts., I, 253; M. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I (trc. M. Said Mutlu), İstanbul 1966, s. 33, 36, 42; Muhammed Bâlî Efendi, *Sübülü's-selâm fî ḥukmi âbâʾi Seyyidi'l-enâm*, İstanbul 1287, s. 86-90, 95-97, 99-101; M. Âsım Köksal, *İslâm Târihi* (Mekke Devri), Ankara 1966, s. 20-22, 28, 34, 42, 47, 67, 70; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal fî târîḫi'l-ʿArab ḳable'l-İslâm*, Beyrut 1968-72, IV, 73-81.

 H. AHMET SEZİKLİ

ABDÜLMUTTALİB b. GÂLİB

(عبدالمطلب بن غالب)

(1794-1886)

Mekke emîri.

Zevi Zeyd kabilesine mensuptur. Mekke'de doğdu. Babası Mekke Emîri Şerif Gālib'dir. 1813'te azledilen babası ile birlikte Selânik'e gitti. Daha sonra Mekke'ye dönerek 1827'de Yahyâ b. Sürûr'un yerine vekâleten emîr oldu. Ancak Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın muhalefeti sebebiyle emirliğe Şerif Muhammed b. Avn'in getirilmesi üzerine, kardeşleriyle birlikte yeni emîre karşı mücadeleye giriştiyse de mağlûp oldu ve Asîr'e kaçtı. Fakat Mehmed Ali Paşa'nın kendisine suikast yapmasından çekindiği için İstanbul'a gitti. Osmanlı hükûmeti tarafından Bursa'da mecburi ikamete tâbi tutuldu. İsyan eden Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın himaye ettiği Mekke Emîri Şerif Muhammed'in azledilmesi üzerine, 1832 Haziranında Mekke emirliğine getirildi (BA, Cevdet-Dâhiliyye, nr. 7943). Fakat Mehmed Ali Paşa'nın isyanı dolayısıyla görevine gidemedi ve İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. Ancak 1851'de, Mehmed Ali Paşa'nın ölümünden sonra Mekke'ye gidip görevine başladı ve üç yıl emirlik makamında kaldı.

Emirliği sırasında Arap kabilelerinden askerî kuvvet temin etmesi, köle ticareti yasağına karşı çıkması, kendi başına hareket etmesi gibi bazı sebeplerle 1855 Ağustosunda görevinden alındı ve yerine rakibi Şerif Muhammed getirildi. Fakat kendisine ulaşan azil emrini kabul etmeyerek taraftarlarıyla birlikte yeni emîre karşı ayaklandı ise de yakalanıp İstanbul'a gönderildi ve Selânik'te oturmaya mecbur edildi. Selânik'te iken Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'ya gönderdiği bir mektup üzerine İstanbul'a gelmesine izin verildi; bundan sonra yaklaşık yirmi beş yıl İstanbul'da oturdu. 1880'de Şerif Hüseyin Paşa'nın Cidde'de öldürülmesi, II. Abdülhamid'in onu tekrar Mekke emirliğine tayin etmesine yol açtı. 1882 Ağustosuna kadar iki yıl Mekke emirliği yaptı ve bu sırada nüfuzunu yaymaya çalıştı. Bu yolda giriştiği faaliyetler üzerine 2 Eylül 1882'de Hicaz Valisi Osman Nûri Paşa'nın düzenlediği âni bir gece baskını sonucu görevden alınarak önce Tâif'e, sonra da Mekke'ye getirildi ve buradaki konağında gözaltına alındı; ölümüne kadar da burada kaldı. Oğullarından Hâşim, Ali Câbir ve Füheyd paşalar beylerbeyi rütbesine kadar yükseldiler. Osmanlı idaresindeki son Mekke emîri olan torunu Şerif Ali Haydar, Ali Câbir Paşa'nın oğludur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Dâhiliyye, nr. 6947, 7176, 7943, 8827; BA, *HH*, nr. 27446-27461; Seyyid Ahmed b. Zeynî, *Ḫulâṣatü'l-kelâm fî beyâni ümerâʾi'l-beledi'l-Ḥarâm*, Kahire 1305, s. 318, 320; Cevdet Paşa, *Tezâkir* (nşr. M. Cavid Baysun), Ankara 1953, I, 101-150; İbrâhim Rifat Paşa, *Mirʾâtü'l-Ḥarameyn*, Kahire 1344/1925, I, 366; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 298; Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, Ankara 1984, s. 128-137; Snouck Hurgronje, "Abdülmuttalib", *İA*, I, 100.

 (DİA)

ABDÜLMUTTALİB b. REBÎA

(عبدالمطلب بن ربيعة)

Abdülmuttalib b. Rebîa
b. el-Hâris el-Hâşimî
(ö. 61/680-81)

Hz. Peygamber'in amcası Hâris'in torunu, sahâbî.

Bazı kaynaklarda adı Muttalib olarak geçiyorsa da tabakat ve hadis kitaplarının çoğunda Abdülmuttalib diye kaydedilmekte ve Peygamber'in onun adını değiştirmediği anlaşılmaktadır. Annesi, Hz. Peygamber'in amcası Zübeyr'in kızı Ümmülhakem'dir. Kendisinin *Ṣaḥîḥ-i*